

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Мілітарний дискурс української прози початку XXI сторіччя» зі спеціальності 035 Філологія «24» квітня 2024 року.

Сидоренко Ольга Юріївна, 1997 року народження, громадянка України, освіта вища: 2020 року з відзнакою закінчила магістратуру Дніпровського національного університету зі спеціальності «Філологія», спеціалізація «Українська мова та література».

Проходить навчання в аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара з 2020 до 2024 року.

Дисертацію виконано у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – Кропивко Ірина Валентинівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Здобувачка має 10 наукових публікацій, із яких 3 – у наукових фахових виданнях України, 5 – в інших періодичних наукових виданнях (2 з них – у співавторстві), 2 – тези доповідей.

1. Сидоренко, О. (2023). Бунт жінки в маскулінному просторі війни в романі «Доця» Тамари Горіха Зерня. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія «Філологія». Київ: МДУ, 29, 49–57. URL: <https://doi.org/10.34079/2226-3055-2023-16-29-49-57>
2. Сидоренко, О. (2021). Сучасна мілітарна проза як літературний феномен. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філологія». Дрогобич: Гельветика, 48, 167–173. URL: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.48.22>
3. Сидоренко, О. (2023). Чоловічий ескапізм як спроба примирення з абсурдом воєнної дійсності у романі «Сліди на дорозі» Валерія Маркуса. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Гельветика, 29, 2, 25–264. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.2.48>

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Попова І. С., доктор філологічних наук, професор, в. о. декана факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України. Зауважень немає.

Гребенюк Т.В., доктор філологічних наук, професор, професор

кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медико-фармацевтичного університету Міністерства охорони здоров'я України надала позитивну рецензію, однак із кількома заувагами:

1. Безперечна заслуга дисертантки полягає у трактуванні майданної літератури як передвісника і складника художнього дискурсу мілітарної прози, а також «лейтенантської прози» 20 ст. як сутнісного пов'язаного з мілітарною прозою явища. О. Сидоренко розглянула суттєву кількість зразків майданної прози й переконливо довела її генеалогічний зв'язок із сучасною мілітарною літературою. Однак важливими «штрихами», які увиразнили б згадану ідею спадковості/спорідненості названих явищ, були б залучення до корпусу аналізованих текстів єдиного наразі роману, присвяченого Революції на граніті (яка багато в чому спричинилася до набуття Україною державної незалежності) – «Іван і Феба» Оксани Луцишиної, а також єдиного на сьогодні роману про участь українських («радянських») солдат у військових подіях у Ефіопії 1980-х рр. – «Дорога на Асмару» Сергія Сингаївського.

2. У підрозділі 3.2.1 «Бунт жінки в маскулінному просторі війни в романі «Доця» Тамари Горіха Зерня» суб'єктивність і глибокий психологізм оповіді маркуються як суто «жіночі» риси письма. Хотілося би почути детальніше пояснення, в чому саме авторка дисертації вбачає відмінності в текстуальній реалізації цих рис нараторів-протагоністів чоловічої і жіночої статі.

Опонент наголосила, що вказані зауваження й питання не знижують наукової цінності роботи, яка є, безперечно, зрілим і оригінальним дослідженням, що збагачує сучасне літературознавство.

Герасименко-Александрова Н. В., кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу української літератури ХХ століття та сучасного літературного процесу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Міністерства освіти і науки України надала позитивний відгук, але з деякими запитаннями і побажаннями:

1. У темі дослідження слід точніше визначити й вказати часовий проміжок, оскільки під початком століття зазвичай розуміємо перші 10-15 років, а не 25, як у роботі. Якщо ж вибрано довший період – головню через події після 24 лютого 2022, то, вочевидь, авторці варто чітко говорити про два етапи у становленні української мілітарної літератури, зокрема й у прозі: перший – це роки АТО-ООС (2014-2022), і другий, що розпочався після 24 лютого 2022 р. і триває дотепер. Етап проведення АТО-ООС у роботі визначений як період «гібридної війни», складається враження, ніби він припинився одразу після початку повномасштабного вторгнення. Однак насправді «гібридна війна» триває досі нарівні з великою війною, звідси інформаційні фальш-вкиди, ширення неправдивої інформації (фейків), поява замовних дискредитаційних матеріалів тощо. Та й воєнні тексти, які з'явилися у ці два часові проміжки, істотно різняться між собою. Тому такий поділ, на нашу думку, потрібен і для повноти розкриття теми, і для уникнення певної фрагментарності в текстовому аналізі, приміром, тієї ж

майданної прози. Також радили би дисертантці простежити еволюцію якогось аспекту через усі три етапи поступу мілітарної прози: Революція Гідності й Майдан, розгортання «гібридної війни» та повномасштабного вторгнення.

2. Звернімо також увагу на третій розділ «Проблематика й наративні стратегії мілітарної прози періоду гібридної війни (2014-2022)». Об'єктом дослідження виступають тут і жанри художньої літератури, і жанри документальної, зокрема, мемуари, репортаж тощо. Та захопившись визначенням художніх стратегій, авторка не зауважує в роботі ані про поділ на белетристику й документальну літературу, ані про вирізнення фікшн та нон-фікшн у складі останньої. Такий сукупний, спільний аналіз часом видається дещо штучним.

3. У підпункті 3.1. згадуваного вище третього розділу хотілося би бачити більше знакових революційно-майданних-воєнних творів для дослідження, зокрема, йдеться про дилогію Владислава Івченка «2014», романи «За спиною» Гаськи Шиян, «Сірі бджоли» Андрія Куркова, «Чорне сонце» Василя Шкляра, спогади «Життя P.S.» Валерії Бурлакової (це, до слова, класичні сучасні мемуари жінки-бійчині) та ін. Їхнє осмислення, разом із наявними у роботі цікавими та глибокими спостереженнями, могло б послугувати проведенню ширшого комплексного аналізу та й загалом відкрити для вивчення сучасниками доволі важливий пласт мілітарної прози.

Опонент наголосила, що висловлені зауваження не знижують загального високого рівня дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку.

Шаф О.В., доктор філологічних наук, професор, доцент кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України надала позитивний відгук, однак зробила деякі зауваження:

1. Попри те, що сучасна війна має чимало гібридних форм, триває часто без оголошення воєнного стану, без обстрілів і фронтів, виникає питання, що слугує диференційним критерієм чи критеріями виокремлення мілітарного дискурсу й окреслення його меж: тема /проблема / картини збройної війни? Активної і / або пасивної боротьби без зброї? Чи охоплюється мілітарним дискурсом тема / проблема конфронтації в суспільстві? Міжнаціональні / міждержавні колізії?

2. Із суджень здобувачки впливає належність і майданної, і мілітарної літератури до мілітарного дискурсу, вказано й текстові стратегії, що притаманні їм обом, як-от акцентуація процесів деінфантилізації українського суспільства. Виникає питання щодо критеріїв їхнього розрізнення – за тематикою? За хронологією? За художніми стратегіями? Власне дослідна пропозиція хронологічно диференціювати майданну та власне мілітарну літературу як різні етапи формування мілітарного дискурсу цілком можлива, але, як видається, потребує чіткішого прояснення в тексті студії.

3. Хоча визначені у розділах 2 та 3 основні ознаки мілітарного дискурсу та провідні стратегії мілітарної літератури, а саме – патріотичний, онтологічно-національний та філософсько-екзистенційний виміри осмислення війни, не викликають заперечень, детально проаналізовані в п.3.2 романи «Доця» Горіха Зерня та «Сліди на дорозі» Маркуса не уналежнені в тексті роботи до жодної з них. Виникає запитання, чи всі мілітарні тексти репрезентують три названі стратегії, чи є тексти, які лишаються поза ними? Очікувалося, звісно, що в роботі буде послідовно проаналізовано твори, що найяскравіше репрезентують патріотичний, онтологічно-національний та філософсько-екзистенційний виміри, утім, здобувачка пішла іншим шляхом.

4. Робота б виграла, якби дисертантка подекуди проводила паралелі із сучасною українською фільмографією. Скажімо, спостереження художньої трансформації архетипу дому в антології «Ода до України» блискуче унаочнює стрічка «Толока» (2020, реж. Мих. Ілленко), що цілком вписується в аналізований у роботі дискурсивний простір.

Олійник Н.П., кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України надала схвальний відгук, але з певними зауваженнями:

1. З огляду на панівній зосередженості під час аналізу текстових стратегій мілітарної прози періоду саме початку 2014 – кінця 2023 року видається закономірною потреба звуження обраного часового проміжку, зазначеного в темі дисертаційного дослідження: «прози початку ХХІ сторіччя» варто було б замінити на альтернативне, більш влучне та відповідне об'єкту дослідження формулювання на зразок «прози другої декади ХХІ сторіччя».

2. Подане у вступі вичерпне, проте досить лаконічне обґрунтування доцільності розмежування категорій «мілітарна проза» та «проза на мілітарну тематику» (с. 23) доцільно було б розширити в другому розділі дисертації (підрозділ 2.3), оскільки в наступних розділах здобувачка активно оперує зазначеними категорійними поняттями, аналізуючи художні тексти.

3. Наукове осмислення теми дисертаційного дослідження було б глибшим, якби молода дослідниця підсумувала/реферувала проаналізовані три фази формування мілітарного дискурсу (проза, що передувала збройному протиріччю, майданна проза; літературні тексти періоду гібридної війни 2014-2022 років; художня проза етапу повномасштабного вторгнення після лютого 2022 року) через авторську класифікацію/періодизацію.

4. Не можна не помітити окремі словесні недоліки, стилістичні невірності, технічні недопрацювання, що трапляються в роботі. Зокрема, «...література швидко стала на воєнні рейки і почала формувати повноцінний мілітарний дискурс» (с. 24); «Відтак справедливо саме їй віддати пальму першості в літературному вимірі осмислення подій Євромайдану» (с. 67); «Вибір письменників припав на стратегію дефамілізація...» (с. 192).

Кропивко І.В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України. Зауважень немає.

Результати відкритого (онлайн) голосування:

«За» – 5 членів ради

«Проти» – немає

На підставі результатів відкритого (онлайн) голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Сидоренко Ользі Юріївні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради



Ірина ПОПОВА